

Figyelemfelhívó adatok

A WEÖRES SÁNDOR Országos Gyermekszínházi Fesztiválra
1993-ban 356 csoport nevezett be, és 7.656 gyermek játszott.
1994-ben 422 csoport jelentkezett, és 8.755 gyermek szerepelt.

Dráma, nevelés, kulturális értékek — élmények és tapasztalatok egy nemzetközi konferencián —

Egy hivatalos beszámoló talán így kezdődne: „A Nemzeti Dráma és a Nemzetközi Amatőr Színházak Szövetsége 1994 augusztusában 6 napos nemzetközi konferenciát és műhelyfoglalkozást rendezett Coventryben a Warwick Egyetemen „Dráma, nevelés és kulturális értékek” címmel.”

A személyes élmény azonban előbb kezdődött, néhány nappal a tanácskozás előtt, Londonban.

RÁHANGOLÓDÁS

Az idei nyár nemcsak Budapesten hozott rekordmeleget. Gyönyörű napsütés, szikrázó fények és színek fogadnak Anglia fővárosában is. A város sokszínűsége, ezerarcúsága mindig rabul ejt. Néhány napra önfeledt turistaként rovam az utcákat, napozom a parkokban, kiállításokra, színházba megyek, nézem a kirakatokat és az üzletek forgatagát — újra ismerkedem a várossal. Hogy mi köze mindennek a konferenciához? Talán „hivatalosan” semmi, mégis igen sok. Élmények és tapasztalatok gyűlnek bennem: az olasz származású taxisofőr meséje, aki rákérdez, jártam-e szülőföldjén, és élvezettel idézi fel az „otthoni táj” hangulatát, a jamaicai tisztviselő, aki évtizedek óta itt él angol férjjel az oldalán, de a jamaicai nyaralást így tervezi „hazamegyek pihenni egy kicsit”, a francia diák, aki nyelvet tanulni jött néhány hétre, és éppen hogy csak túljutott az első napok idegenségérzettel vegyes csodálatán, a „culture shock” hatásán, és örömmel meséli, mit hogyan él át, a walesi énekes, aki maga elé nézve, merengve pengeti gitárját, és a dal hősnék otthontalansága a sajtója is: válása után költözött ide, s hiába közös a nyelv, mintha egy másik világba érkezett volna. Jóval később kapcsolódnak csak számomra így össze mindahányan — amikor *Jonathan Neelands* workshopjában a „Zöld gyerekek”-ről szóló legendát (népmesét) dolgozzuk fel, és az emigráció és asszimiláció problémájáig jutva egyikünk így fogalmaz: „Minden asszimiláció pusztulást is jelent — valami szükségszerűen meghal, hogy cserébe más születhessen.” Egyszerre pusztul és épül bennünk, körülöttünk és általunk a világ. És hordozzuk az emlékeinket, az értékesnek tartott, megőrzendőnek gondolt pillanatokat, érzéseket és tárgyakat — ez is a nevelődés része: belenevelődünk egy világba, kultúrába.

Azzal, hogy a szinte modellnek tartott, a tárgy több évtizede kivívott presztízse miatt irigyelt Angliában sem könnyű, sőt, úgy tűnik egyre nehezebb drámatanárnak lenni, egy látszólag könnyed, ebéd közbeni beszélgetés közben szembesülök — még jóval a konferencia előtt. Ülünk a Covent Garden közelében, az Ekológiai Központ névre hallgató helyen, ami a szigorúan tudományos elnevezés ellenére — vagy inkább emellett — igen kellemes, barátságos hangulatot árasztó pihenőhely: egy könyvesbolt, egy papírüzlet és egy salátabár különleges keveréke. Minden négyzetcentimétere a természetességet, a kör-

nyezet védelmét sugallja. Tökéletes háttér beszélgetésünkhöz, melynek fő témájává szinte észrevétlenül válik maga a szakma: a drámatanítás.

Sally, aki drámatanár és szaktanácsadó (tehát munkája nem egyetlen iskolára, hanem egy nagyobb körzetre terjed ki) kétségbeejtőnek tartja az utóbbi években kialakult helyzetet. A dráma megszűnt a Nemzeti Alaptanterv önálló tárgya lenni, leginkább az angoltanítás (azaz az irodalomórák) részeként kap megtűrt helyet a középis-kolában. Az általános iskolákban valamivel jobb a helyzet, de jellemzően, tendenciózusan igyekeznek a kulturális kormányzat a drámát módszerként és nem tantárgyként értelmezni és kezelni.

De a probléma mélyebb gyökerű — a művészeti nevelés alapvető konfliktusai jelennek meg benne és általa. Az a vita, ami majd a konferencián *Ken Robinson* megnyitó előadásának indító kérdése lesz: *hogyan illeszkedhet a művészeti nevelés a tantervbe? Mi legyen a viszony és arány a művészetek gyakorlása és a róluk való elméleti tanulás között?* A kulturális kontextus kérdései alapvetően meghatározzák majd az ezt követő napok közös munkáját.

Így válik a látszólag csupán nyaralós néhány nap a konferencia érzelmi-hangulati bevezetőjévé számomra. Hasonló atmoszférájú színházi előadással búcsúzom Londontól (vagy búcsúzik tőlem London?). Csehov „Sirály”-át adják a National Theatre-ben *John Caird* rendezésében. Judi Dench sodró lendületű játéka mellett (aki Arkagyina szerepét játssza) elsősorban képi világgal ragad meg az előadás. A háttérben fodrozódó, csendes tó: vize a nyugalmat, otthonosságot és szabadságot sejteti. Az előadás során egyre távolibb és kisebb lesz. Hasonló hatást kelt a képerkerete emlékeztető díszlet — az egymás elé emelt elemek zárják és szűkítik a teret: nemcsak a külső, hanem a belső világ, élettér is fojtogatón szűkül, veszíti el megszokott biztonságot sugalló dimenzióit.

A darab egyik fő motívuma, a generációk szemléletének ütközése, a művészetről alkotott felfogások különbözősége, majd különös, új ha hangsúlyt kap néhány nap múlva — a konferencián *Ken Robinson* megnyitó és *Jonathan Neelands* záró előadása is érintette ezt a témát. Úgy látszik, ebben a két hétben mégis minden mindennel összefügg.

MAGA A KONFERENCIA szinte észrevétlenül indul: a sokféle teendő (jegyek, szobák, listák, stb.) közepette nem is tudatosodik azonnal bennünk, hogy már ismerkedünk és együtt dolgozunk. Könyveket válogatunk és ajánlunk egymásnak, forgatjuk a programot, és némi aggodalommal vegyes örömmel vesszük tudomásul, hogy pillanatnyi szabadidőnk sem lesz — a szervezők komolyan gondolják, hogy tanulni, tapasztalatot cserélni jöttünk ide, pihenni ráérünk majd utána, otthon. Délelőtt és

horadélután 3 csoportban műhelyfoglalkozások lesznek, a délutáni teaszünet után és vacsora után pedig előadások, bemutatók, viták. A 6 nap egyik délutánját és estjét Stratfordban töltjük városnézéssel és a Royal Shakespeare Company Szentivánéji álom című előadásának megtekintésével (ez utóbbi meglehetősen csalódás szinte mindnyájunknak — megegyezünk abban, hogy kevés ilyen unalmas, koncepciótlan, sekélyes produkciót láttunk életünkben).

A 3 MŰHELYFOGLALKOZÁST Jude Ackroyd, Esiba Irobi és Jonothan Neelands irányítják.

Jude a csoport munkáját a történetmesélésből kialakítható dráma köré szervezi, és a mozgás és tánc elemeit is belevonja a játékba. Ebben kiváló segítőtársa Natasha Ismail, aki táncművész, egyébként ő a reggeli bemelegítés irányítója. Így azok is izelítőt kaphatnak pl. az indiai tánc elemeiből, akik másik csoportban dolgoznak.

A „Rituálé és színház” című műhelyfoglalkozást Esiba Irobi vezeti. Csoportjának tagja békéscsabai kolléganőm, Fabulya Éva, akinek lelkesedését majd akkor értem meg, amikor az egyik este meghallgatom Essie előadását és utána hosszasan beszélgetek vele.

Essie Nigériából érkezett, most Liverpoolban tanít, ahol a PhD-jét írja. Minden gesztusa otthonát idézi — a tájat, a hagyományokat, az embereket; egy gazdag, ősi kultúrát, mely legfőbb eszközének a reggeli nyelvet tekint, melyben szó, zene és mozgás, az emberi test kifejező ereje olyan szoros egységben vannak, hogy szinte észrevétlenül folyik át egyik a másikba — a teljes személyiség van jelen minden pillanatban, minden mozdulatban. A megőrzött közösségi identitás ereje olyan örökség, mely egyszerre hordoz kognitív, biológiai és érzelmi tapasztalatot és tudást — a rituális szokásrendszer a mindennapi kommunikáció természetes eszköze.

Essie-n is érezhető az idegenbe szakadt ember honvágya (újdonsült londoni ismerőseim jutnak eszembe) és a természet közelségében élő népek öröksége: a szeretet, otthonosság, empátia élménye és feltétlen igénye.

Beszélgésünk visszacseng bennem Jonothan Neelands záróelőadását hallgatva a rituálé és színház kapcsolódási lehetőségeiről ill. különbözőségéről — Richard Schechner elmélete nyomán, aki megkülönbözteti az előadás/produkció — nem feltétlenül színházi értelemben rituális — hatásos és színházi/szórakoztató elemét. Az előbbi legfontosabb hatásának az egyetemes, allegorikus, közösségi kreativitást tartja, míg az utóbbi az individualizált, társadalmi osztályhoz kötődő, a közönség igényét szolgáló „show business” ismérve.

A sokféle, valóban gazdag tapasztalat közül legnagyobb élményem Jonothan Neelands workshopja. A műhelymunka során közösen formált játék — és Jonothan személyisége. A nagytudású emberek bölcs szerénysége, empátiakészsége, figyelme egyébként is mindig lenyűgöz. Ahogy 4 napon át egy látszólag jelentéktelen, nem túl fordulatos történetből a valódi emberi sorsokat — félelmet, bizonytalanságot, otthonra találást és kitaszítottaságot, szerelmet és áldozatot, önfeláldozást, eretneküldözést és a rituáléval szentesített befogadást kibontjuk, átéljük, megtapasztaljuk és végiggondoljuk, mindnyájunk számára formáló élmény. (Ennek a munkának a részletes, elemző ismertetése majd egy másik cikk tárgya lesz.)

A hogyan és a miért értelmező elemzése sosem marad el, de mindig a csoport fejt fel és mondja ki. A munka

utolsó szakaszában, amikor a zárónapra való bemutatót dolgozzuk ki (minden csoport készít egy rövid demonstrációt arról, mit is csinált az előző napok során — ez nem az elvégzett munka lerövidített ismétlése, hanem egy új szempontból megközelített összefoglaló értelmezése, parafrázisa), nos, e munka során Jonothan a háttérbe húzódik. Viselkedése egyszerre tükröz 2 fontos elvet: a kollegáét (hiszen végig hangsúlyozza, nem tanítványai, hanem kollégái vagyunk — bármelyikünk ülhetne az ő helyén, az ő „szerepében”) és az igazi tanárét, aki hagyja, hogy az elsajátított tudással szabadon gazdálkodjanak tanítványai. Nemcsak tudása lenyűgöző (a műhelymunka gyakorlata és az előadás sokrétű, naprakész tudományos felkészültségről tanúskodó elméleti megalapozottsága, kristálytisza logikája és elmélyültsége), de emberi-tanári magatartása is példaértékű.

BŰCSÚZÁS

Az utolsó napon, ebéd után, a búcsúzkodás hangulatában még beszélgetünk egy kicsit tanári szerepről és feladatról, az indiai színház harmadik útjáról (mely a rituáléból születik újjá a 20. században), az együttes munka közösség- és személyiségformáló erejéről — és egy esetleges magyarországi látogatásról, talán már jövő nyáron. Az ígéret birtokában könnyebb szívvel búcsúzom — talán természetes az önzés, hogy mindazt, ami szép és jó, élményt adó, nem akarja az ember elengedni az életéből.

Londontól ismét egy színházi előadással válok el. Közben a Young Vic színház előtti kigyózó sorban állunk, várva, hogy hátha nem jönnek el néhányan a telefonon megrendelt jegyért, és így esetleg bejuthatunk az abszolút teltházas előadásra, a helyzetnek teljesen ellentmondó adatok kavarognak bennem Ken Robinson és Jonothan Neelands előadásai nyomán: az ország felnőtt lakosságának csupán 5%-a jár rendszeresen színházba, 4%-a kiállításra és koncertre, az egyetemistákat leszámítva a fiatalok mindössze 4%-a jár színházba, moziba, kiállításra, operába, koncertre, a fiatal munkanélküliek 0%-a jár a fentiek közül bárhová is, a felnőtt lakosság 98%-a tölt el heti 25 óránál többet a TV képernyője előtt. Az ezredfordulóra várhatóan az állások 90%-a lesz középfokú, 70%-a pedig felsőfokú végzettséghez kötött — így nemcsak a szakképzetlen munkanélküliek száma fog nőni. Egyre nagyobb a neveléssel, oktatással foglalkozók felelőssége, azoké, akik a társadalmi kultúra, a személyközi kommunikáció kérdéseivel foglalkoznak, hiszen a személyes és kulturális identitás a változó körülmények között maga is változik, átértékelődik (és a gazdasági-társadalmi változások mellett gondolnunk kell a tudományos-technikai fejlődésre is: a virtuális valóság, a videovilág eredményei szintén átértékelik a világhoz, így a művészetekhez való viszonyunkat is).

Sorbanállás közben még mindez átfut az agyamon, hogy aztán nagy szerencsével bejutva a színházba az előadás olyan élményt adjon, ami megerősíti bennem a színház közösségteremtő erejét a színpadon és a nézőtéren egyaránt. A Theatre de Complicite és a Royal National Theatre kooprodukciója, a Bruno Schultz történeteiből írt „A krokodilok utcája” című darab felkavaró és magával ragadó produkció. Élmény és emlék, álom és valóság döbbenetes erejű ötvözete — érezhetően együtt lélegzik színpad és nézőtér: megszületik az igazi rituálé.

Erről szolt a 2 hét.

Sámu Ágnes